

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-357-366>

УДК371.13.04

Фіськов Геннадій Миколайович,

заслужений діяч мистецтв України,

доцент кафедри народних інструментів

Рівненський державний гуманітарний університет,

директор Рівненського музичного фахового коледжу

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3972-6653>

palazhenkooleg@ukr.net

Палаженко Олег Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри духових та ударних інструментів

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6992-8929>

palazhenkooleg@ukr.net

ВПЛИВ КЕРІВНИКА ОРКЕСТРОВОГО КОЛЕКТИВУ НА ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ-ОРКЕСТРАНТІВ У ПРОЦЕСІ РЕПЕТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У публікації розглядається внутрішня рефлексія оркестрових музикантів, яка є ключовою складовою самооцінки і проєкцією самосвідомості й особистісного ставлення до самого себе та навколишнього світу. Самооцінка в такому випадку виступає внутрішнім індикатором суб'єктивного аналізу, на який постійно звіряється акцептор аналітичного процесу. Однак заключна роль у формуванні рефлексивності особистості належить педагогу і, відповідно, тим формам і методам навчання, які він застосовує в педагогічному процесі. Дана діяльність детермінує розвиток самосвідомості шляхом формування психопедагогічних ціннісних установок, понять, орієнтацій та ідей. Особистість у такій площині дослідження виступає як передумова і результат змін, що спричиняє суб'єкт своєю діяльністю у мотиваційно-сміслових утвореннях, взаємодіючи з феноменологічними принципами. В оркестровому колективі, співпрацюючи з іншими оркестрантами і піддаючись впливу оточення, відбувається перетворення особистих переконань і формування індивіда як особистості. Таким чином, індивід, що сприймає музичний матеріал, повинен розглядатися не ізольовано, а як суб'єкт міжособистісних відносин у творчому оркестровому колективі. Відтак, у процесі оркестрового музикування в оркестрантів на початковому етапі опанування

музичним матеріалом переважає спрямованість безпосередньо на процес і результат групової діяльності з яскраво вираженою експресивною орієнтацією. У процесі таких систематичних занять, які стимулюють не тільки технічно-інструментальну, а й експресивну орієнтацію, спостерігається не лише відображення музичних творів у свідомості музиканта, а й відбувається формування конкретного змісту художньо-виконавської діяльності оркестрового музикування. Звідси ми можемо констатувати факт тісного взаємозв'язку індивідуальних комунікативних характеристик з рефлексивними особливостями особистісних якостей, що формуються у студентському оркестровому колективі.

Ключові слова: рефлексія; особистість; оркестр; колектив.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Майбутнє нашої держави та молодого підростаючого покоління прямо пропорційно залежить від підвищення інтелектуального, культурного й творчого рівня нових фахівців. Формування цих процесів у молоді найбільш повно відбувається під впливом певного соціокультурного середовища, яке покликане активно та позитивно впливати на респондентів.

Сучасна інтеграція українського суспільства в Європу вимагає змін та вдосконалених загальноприйнятих аксіологічних пріоритетів, що, в свою чергу, призводить до кардинальної зміни системи національної освіти. Особливої актуальності в такому разі набувають проблеми вивчення творчого, раціонального та особистісно-культурного компонентів музично-оркестрового мистецтва.

Загалом сучасні суспільні потреби особистості в своїй основі опираються на художньо-освітні програми, в яких власне і передбачається розвиток логіки, інтелекту та креативних здібностей музиканта оркестрового колективу в сучасних умовах творчої діяльності.

Заключна роль у формуванні рефлексивності особистості належить педагогу, а також тим формам і методам навчання, які він обирає для здійснення педагогічного процесу. Тому особливого значення набуває вирішення проблем удосконалення фахової підготовки студентів у мистецьких закладах як складової художньо-творчого розвитку підростаючого покоління.

Сьогоднішній рівень і умови роботи музикантів, ансамблів, а також педагогічна діяльність в закладах освіти вимагає від майбутніх спеціалістів різносторонніх і глибоких методичних знань та навичок у процесі підготовки майбутніх фахівців.

У процесі освітнього процесу музиканти набувають практичних навичок гри на спецінструменті та в оркестрі, розвивають поліфонічний і гармонічний слух, метро-ритмічні відчуття, відшліфовують навички точної настройки інструменту й оркестру, удосконалюють навички читання нот із листа та розвивають навички ансамблевої гри в складі оркестру. Дана діяльність в оркестровому колективі покликана формувати виконавські уміння та майстерність під активним впливом рефлексивних процесів у оркестрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рефлексія, за визначенням у «Психологічному словнику» А. Петровського та М. Ярошевського, трактується як процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів та станів, в яких ключовими термінами є «процес» та «самопізнання» [4].

Феномен професійної рефлексії, її специфіка та сутність по-різному розглядаються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Так, у працях М. Хайдегера, К. Ясперса, П. Тейяра де Шардена представлено філософські засади рефлексії; у психології окреслений термін вивчали науковці В. Бехтерев, С. Рубінштейн, Л. Виготський, П. Анохін, Н. Бернштейн, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, Г. Щедровицький, С. Степанов, М. Найдьонов, О. Анісімов, С. Максименко, Р. Павелків; у педагогічній сфері О. Городиська, І. Зязюн, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Харькін, В. Сластенін висвітлювали особливості феномену рефлексії; у мистецтвознавстві – Е. Абдулін, Г. Падалка, О. Олексюк, І. Парфентьева, О. Рудницька, О. Ростовський, Я. Сверлюк, Т. Юрова та ін.

У вужчому розумінні рефлексію досліджували на таких рівнях: діяльнісне осмислення напрямку рефлексії широко висвітлено у працях С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Л. Виготського.

У контексті особистісної проблематики рефлексивний процес досліджували (М. Гінзбург, Ф. Василюк, О. Лазурський), психологічної (В. Давидов, Ю. Кулюткін, В. Степанов, І. Семенов), у системомислєдїяльнїсному напрямку працювали (В. Лефєвр, Г. Щєдровицький), педагогічній проблематиці приділили увагу (А. Зак, О. Анісімов, А. Захарова) та багато інших провідних учених.

Не зважаючи на велику кількість праць, які характеризують процес рефлексії як психолого-педагогічне явище, його вузькі межі та емпіричність сприйняття у галузі мистецтва й педагогіки вимагають більш конкретного аналізу процесів рефлексивних станів у студентів мистецьких вузів та на заняттях в оркестровому колективі зокрема.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Враховуючи всі чинники підготовки майбутнього музиканта, актуальною є проблема внутрішньої рефлексії в оркестрових музикантів, що виникає у ході репетиційного процесу. **Мета дослідження** – проаналізувати внутрішню рефлексію студентів-оркестрантів у процесі виконання музичних творів у ході репетиційного процесу. Досягнення мети, в свою чергу, обумовлює виконання наступних **завдань**: виявити вплив керівника на формування внутрішньої рефлексії студентів оркестрового колективу, висвітлити сучасні підходи та трактування поняття внутрішньої рефлексії у студентів-оркестрантів, сформулювати та виділити основні проблеми навчання у ході оркестрового музикування.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

У процесі виконання творів у студентському оркестровому колективі та впродовж навчальної діяльності надзвичайно важливим й ефективним є вивчення самооцінок, які надають собі самі учасники оркестрового колективу, оскільки саме останні формують уявлення про фундаментальні якості особистості [5].

На думку багатьох провідних науковців Л. Виготського, С. Рубінштейна, І. Беха, внутрішня рефлексія – це основа самооцінки людини, що є проєкцією самосвідомості та особистісного ставлення до себе і навколишнього світу; це, свого роду, внутрішній індикатор суб'єктивного аналізу. Тому, якщо спроектувати складну діяльність з точки зору психолого-педагогічної сфери на кожен окремо взятую особистість та колектив загалом (в даному випадку оркестровий), то можна ствердно висловити думку, що незамінним компонентом такої колективної діяльності є процесуальність, динамічність, бажання розвиватися та удосконалюватися тощо. Отож прагнення майбутніх фахівців до розвитку педагогічної рефлексії – це закономірний процес, який є частиною професійно-педагогічної підготовки. Це, безумовно, позитивно впливає на подальше професійне самовдосконалення, бажання аналізувати власну діяльність, успішно й ефективно планувати та керувати власною педагогічною, творчою та мистецькою діяльністю. Крім того, формування педагогічної рефлексії сприяє пошуку оптимальних шляхів розв'язання конфліктних ситуацій, складних задач, творчо переосмислювати педагогічний процес тощо [1].

Для керівника інструментального колективу надзвичайно важливо володіти базовими засадами рефлексивного керування. Так, наприклад, І. Зязюн висвітлював рефлексію з двох позицій: по-перше, це якісне вміння педагога аналізувати внутрішню картину світу, хід думок, роздумів, розуміння труднощів у вирішенні конфліктних ситуацій, акцент на власних твердженнях і переконаннях; по-друге, існує вища форма рефлексії, яка полягає у здатності зрозуміти точку зору учня, хід його думок та роздумів, вміння попереджувати можливі труднощі та конфліктні ситуації, розуміти сприйняття учнем певних ситуацій в освітньому процесі, можливість педагога пояснити дії, вчинки вихованця, побачити суть мотивації з точки зору учня. Як бачимо, педагог і керівник повинен володіти базовими засадами рефлексивного керування, що дозволить йому досягти майстерності в самоорганізації професійної діяльності, опираючись на рефлексивні засади.

Окрім того, слушною є позиція щодо виокремлення методичної рефлексії, тобто здатність керівника оркестрового колективу до постійного самоаналізу, вміння знаходити причини своїх успіхів та невдач, що неодмінно сприяє професійному самовдосконаленню.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. рефлексивний метод набув поширення в мистецько-педагогічній практиці. І це пов'язано передусім з тим, що в основі мистецької діяльності лежить складний процес внутрішньої та зовнішньої роботи, а роль рефлексії у цій взаємодії зводиться до певного координатора та організатора всієї мистецько-педагогічної діяльності, яка включає в себе як інтелектуальну, так і творчу складові.

Професійна рефлексія керівника оркестрового колективу повинна ґрунтуватися на спрямуванні думок і почуттів самого керівника на критичне оцінювання власних результатів та результатів диригентсько-оркестрової діяльності. Осмислюючи та усвідомлюючи набутий досвід керування оркестром, керівник звертається до аналізу власної поведінки, критично аналізує свої комунікативні уміння, виявляє позитивні та негативні дії у процесі професійної діяльності, намагається побачити себе очима учасників оркестру, відчутти й зрозуміти їхнє сприйняття, ставлення до себе тощо. Таким чином, керівник оркестру намагається оцінювати себе як фахівця, перебуває в пошуку й аналізі власного професійного «Я», осмислює творчу діяльність, що, в свою чергу, спрямовує професійну рефлексію керівника до посилення мотивації щодо самовдосконалення й самозаглиблення для подальшого удосконалення власного внутрішнього сприйняття та відтворення професійного «Я», до спрямування свідомості керівника на об'єкти професійної діяльності, тобто учасників оркестрового колективу.

Тому в музично-педагогічній практиці розвиток професійної мистецької рефлексії набуває особливого значення, оскільки ця внутрішня психічна діяльність спрямована на рефлексивно-особистісну взаємодію професійного «Я» з мистецтвом, з учасниками оркестрового колективу, з усією поліфункціональною творчою діяльністю мистецької сфери, що поєднує розвиток креативних здібностей, художню інтуїцію, вміння контролювати себе та вирішувати складні професійні завдання й конфлікти, долати труднощі, реалізовувати на практиці всі задуми та ідеї.

Важливо зазначити, що керівник оркестру має оперувати достатнім обсягом та рівнем знань, оскільки його творча діяльність поєднує в собі різні види діяльності: організаційно-управлінську, навчально-виховну, репетиційну, концертну, виконавську, педагогічну, художньо-інтерпретаційну. Тому надзвичайно важливо керівнику зможти поєднати у професійній діяльності усі вище зазначені компоненти, адже в процесі роботи з оркестром виникає багато суперечностей як внутрішніх, так і зовнішніх, які доводиться вирішувати саме керівнику колективу, орієнтуючись на особливості самого колективу [7].

Як часто показує практичний досвід, керівник не завжди володіє достатнім рівнем психолого-педагогічних знань, умінь, прийомів, спрямованих на вирішення професійних проблем та конфліктів, зокрема не характеризується наявністю навичок професійної рефлексії, яка є фундаментом пізнання, розкриття та аналізу внутрішнього взаємозв'язку між особистістю керівника оркестрового колективу та його учасниками.

Ґрунтуючись на основних засадах поняття оркестрового колективу й виходячи із функціонального призначення оркестру та ролі в ньому керівника, можна констатувати той факт, що дана діяльність представлена спільним виконанням музичного твору кількома (або багатьма) учасниками, які й утворюють єдиний художній колектив. Отож основною функцією керівника інструментального колективу є організація професійної діяльності оркестрового колективу, що включає в себе планування, чітку організацію, мотивацію діяльності кожного учасника, а також контроль творчо-виконавського процесу.

Розуміння професійності керівника оркестрового колективу базується на здатності особистості опанувати вміннями та навичками певного виду діяльності та можливості розвивати власні творчі здібності. У контексті окресленої проблеми, серед найважливіших рис керівника, які повинні бути притаманні йому для успішного здійснення поставлених завдань, головне місце посідає професійна рефлексія, успішне застосування якої в практичній роботі дає можливість керівнику самоутвердитись і творчо самореалізуватися, а також виступає ознакою високого рівня його професійності, компетентності та кваліфікованості.

Головною особливістю особистості є її здатність формуватися безпосередньо та опосередковано у взаємодії з макро- й мікроумовами, які функціонують у певному суспільстві і яким особа надає пріоритет. Аналізуючи праці з філософії, педагогіки, психології, фізіології, можна дійти висновку, що зв'язок особистості з навколишнім світом передусім відбувається шляхом поєднання соціальних, культурних та природніх зав'язків, що мотивують особистість та спонукають її як до внутрішньої діяльності, так і до активної взаємодії з природою і соціальним оточенням [8]. Ця діяльність детермінує розвиток самосвідомості шляхом формування психолого-педагогічних ціннісних установок, понять, орієнтацій та ідей.

Особистість у цьому випадку виступає як передумова і результат змін, що спричиняє суб'єкт своєю діяльністю у мотиваційно-сміслових утвореннях, взаємодіючи з феноменологічними принципами.

В оркестровому колективі, співпрацюючи з іншими оркестрантами та піддаючись впливу оточення, відбувається перетворення особистих переконань, індивід формується як особистість.

Таким чином, індивід, що сприймає музичний матеріал повинен розглядатися не ізольовано, а як суб'єкт міжособистісних відносин у творчому оркестровому колективі [5].

Відтак, у процесі оркестрового музикування в оркестрантів на початковому етапі опанування музичним матеріалом переважає спрямованість безпосередньо на процес і результат групової діяльності з яскраво вираженою експресивною орієнтацією. В ході таких систематичних занять, які стимулюють не тільки технічно-інструментальну, а й експресивну орієнтацію відображення музичних творів, у свідомості музиканта відбувається формування конкретного змісту художньо-виконавської діяльності оркестрового музикування [3].

Звідси ми можемо констатувати факт тісного взаємозв'язку індивідуальних комунікативних характеристик з рефлексивними особливостями особистісних якостей, що формуються у студентському оркестровому колективі.

У процесі систематичних і цілеспрямованих занять в оркестрі у студентів закладів вищої освіти відбувається формування творчої спрямованості, в результаті чого здійснюється перехід від оволодіння виконавськими навичками до освоєння конкретних виконавських дій, формування функціонально-рольової компетенції учасників оркестрового колективу [3].

Характеризуючи студентів-оркестрантів закладів вищої освіти, можемо відзначити, що для них властива активна пізнавальна діяльність, формування світогляду, принципів та ідеалів, моральних переконань, системи оціночних суджень та всебічний інтерес до виконання творчих завдань. Ідеалами для студентів, в даному випадку, виступають узагальнені образи в сукупності з беззаперечними, довершеними якостями особистості.

Усі ці складові когнітивної, комунікативної, емоційної, мотиваційної та ціннісно-орієнтованої сфер сприйняття студентами-оркестрантами інформації потребують розширення змістовного аспекту виконавсько-оркестрової діяльності та є найбільш сприятливими для формування естетичного ставлення до оркестрового виконавства, що служить основою для пошуку дослідницьких методів у творчій та освітній діяльності.

Слід наголосити, що в студентів оркестрового колективу відбувається розвиток початків імпровізаційного процесу завдяки варіативного та ігрового методів навчання.

Можна з упевненістю стверджувати, що мотиви освітньої діяльності являють собою складну структуру, яка поєднує наступні складові: усвідомлення важливості процесу оркестрового виконавства, збереження зразків національної культури та їх включення у життєдіяльність людини, прагнення до самовираження через музично-оркестрове виконавство.

В оркестровому колективі активно формується самостійне, асоціативне та колективне творче мислення на основі активного розвитку імпровізації та варіювання.

Асоціативне мислення студентів-оркестрантів є основою для формування системи музичних умінь та знань. При цьому рівень формування внутрішньосистемних асоціацій у оркестрантів, які на початковому етапі освітнього процесу відображають лише систему знань, знаходяться в постійному розвитку і на завершальному етапі утворюють систему міжпредметних асоціацій.

У результаті такої діяльності відбувається здійснення комплексного підходу до здійснення освітнього процесу в оркестрових колективах закладів вищої освіти.

Отже, основною метою оркестрово-виконавської діяльності є напрям на консолідацію колективу, підвищення ступеня міжособистісних контактів, що сприяє виникненню передумов для переходу об'єднання на більш високий рівень, показником якого виступають соціальна активність учасників та художньо-виражальні цінності виконавського процесу.

Процес оркестрово-виконавської діяльності інтегрує творчу спрямованість оркестранта з особистим ставленням до колективного музикування, в результаті чого формується здатність особистості учасника оркестрового колективу впливати на його діяльність.

При цьому освітній процес в оркестровому колективі може бути ефективним тільки в результаті тісної взаємодії керівника та оркестрантів, де діяльність керівника виступає як органічна складова частина їхньої спільної творчості.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

У процесі тісної взаємодії керівника та учасників оркестрового колективу відбувається не тільки формування змісту педагогічного впливу, а й набуття основ спільної предметної діяльності.

Невід'ємною частиною професійної діяльності керівника оркестрового колективу є формування й розвиток рефлексії. Отож, здійснивши дослідження особливостей особистісних рис керівника та його впливу на учасників колективу, ми проаналізували специфіку феномену рефлексії, розглянули різноманітні погляди вчених на проблематику понять «рефлексія». «професійна рефлексія». Таким чином, поняття рефлексії трактується нами як категорія, що дозволяє особистості виявляти здатність до самоаналізу, самоспостереження, самокоригування та самооцінки власного «Я», дає можливість осмислювати та переосмислювати власну професійну діяльність, формувати систему взаємовідносин із іншими суб'єктами, зокрема з учасниками оркестрового колективу. Професійна рефлексія як різновид рефлексії займає особливе місце у фаховій діяльності керівника оркестру, оскільки саме розвиток професійної рефлексії характеризує рівень самосвідомості керівника, його професійне мислення, бачення оркестрової діяльності загалом та визначає рівень професійного становлення, самоствердження, самореалізації керівника, а також визначає подальший вплив на інших учасників даного колективу, на їхнє самоствердження та самоудосконалення, вміння самоаналізувати свою ж оркестрову роботу тощо.

Однозначно, всі оркестранти, що першочергово являються суб'єктами музичної діяльності, піддаються впливу керівника, перетворюючись на об'єкти даного впливу. Таким чином рівень міжособистісних відносин між оркестрантами та керівником визначається виконавсько-художньою діяльністю, що формується в процесі репетиційного процесу.

Саме така діяльність, яка базується на співтворчості, зумовлює високий рівень опанування художньо-виконавською культурою студентами-оркестрантами.

Перспективні напрями подальших досліджень. Таким чином, найбільшого значення для майбутніх досліджень в специфіці навчання студентів-оркестрантів закладів вищої освіти набуває саме професійна обізнаність, поведінка та емоційна активність керівника колективу. Саме завдяки володінню керівником колективу цими якостями відбувається процес особистісного та колективно-професійного розвитку студентів під час занять в оркестрі, що в подальшому впливає на формування високого рівня їх рефлексії та самосвідомості.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Выготский, Л. С., 2005. *Психология развития человека*. Москва: Эксмо, 136.
2. Выготский, Л.С., 1987. *Психология искусства*. Москва: Феникс, 675.

3. Джидар'ян, І.А., 1975. *Творчі колективи в мистецтві*. Москва: Наука, 205.
4. Петровський, А. В., Ярошевський, М. Г., 1990. *Психологический словарь*, Москва: Политиздат, 494.
5. Ратников, В. П., 1978. *Колектив як соціальна спільність*. Москва: МДУ, 102 – 120.
6. Рубинштейн, С. Л., 1976. *Проблемы общей психологии*. Москва: Педагогика, 416.
7. Русанова, Л.П., 1984. Целенаправленность в деятельности руководителя и участников самодеятельного художественного коллектива. *Ленинград: дис... канд.пед.наук*, 90.
8. Фекете, О. В., 2012. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків: С.А.М., 103–111.
9. Холопова, В. Н., 2014. *Музыка как вид искусства*. Москва: Планета музики, 320.

THE INFLUENCE OF THE CONDUCTOR OF THE ORCHESTRA ON THE FORMATION OF REFLECTIVE SKILLS OF STUDENTS-ORCHESTRATORS DURING THE REHEARSAL PROCESS

Genadii Fiskov,

Honored Art Worker of Ukraine,
Associate Professor of Folk Instruments Institute of Arts
Rivne State University for the Humanities,
Director of Rivne Music College
Rivne State University for the Humanities
Rivne, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3972-6653>
palazhenkooleg@ukr.net

Oleg Palazhenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Wind and Percussion Instruments
Institute of Arts
Rivne State University for the Humanities
Rivne, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6992-8929>
palazhenkooleg@ukr.net

Abstract. This publication discusses the internal reflection of orchestral musicians, which is a key component of self-esteem and projection of self-awareness and personal attitude to themselves and the surrounding world. In this case, self-esteem is an internal indicator of the subjective analysis, which is constantly compared to the acceptor of the analytical process. However, the final role in the formation of personality reflexivity belongs to the teacher and, accordingly, to the forms and methods of teaching that he or she uses in the pedagogical process. This activity

determines the development of self-awareness through the formation of psycho-pedagogical values, concepts, orientations and ideas. At this point, personality is a prerequisite and result of change, which the subject causes with his or her activities in the motivational and semantic formations interacting with the phenomenological principles. In an orchestral ensemble, in the process of interaction with other orchestrators and impact by the environment, the transformation of personal beliefs occurs and the formation of the individual as a person takes place. Thus, the individual who perceives the musical material should not be considered in isolation, but as a subject of interpersonal relations in the creative orchestral group. Then, in the process of orchestral music making at the initial stage of mastering musical material, the orientation directly to the process and result of group activities with marked expressive orientation prevails. In the course of such systematic classes, which stimulate not only the technical-instrumental, but also the expressive orientation, not only the reflection of musical works in the mind of the musician occurs, but also the formation of the specific content of artistic and performing activities of orchestral music making is the case. In summary, we can state the fact of close interrelation of individual communicative characteristics with reflective features of personal qualities which are formed in a student orchestral collective.

Keywords: reflection; personality; orchestra, community.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vy`gotskij, L., 2005. *Psykhohohyia razvytyia cheloveka* [Psychology of human development], Moskva: E`ksmo, 136.
2. Vy`gotskij, L., 1987. *Psihohohyia iskusstva* [Psychology of art], Moskva: Phoenix, 675.
3. Dzhidar'yan, I., 1975. *Tvorchi kolektyvy v mystetstvi* [Creative collective in art], Moskva: Nauka, 205.
4. Petrovs`kij, A., Yaroshevs`kij, M., 1990. *Psihohohicheskij slovar'* [The psychological dictionary], Moskva: Politizdat, 494.
5. Ratnikov, V., 1978. *Kolektyv yak sotsialna spilnist* [The collective as a social community], Moskva: MDU, 102-120.
6. Rubinshtejn, S., 1976. *Problemy obshchej psihohohii* [The problems of general psychology], Moskva: Pedagogika, 416.
7. Rusanova, L., 1984. *Celenapravlennost' v deyatel'nosti rukovoditelya i uchastnikov samodeyatel'nogo hudozhestvennogo kollektiva* [The purposefulness in the activities of the leader and members of the amateur artcollective], Leningrad, 190.
8. Fekete, O., 2012. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity* [The problems of interaction of art, pedagogy, theory and practice of education], Kiyiv: Muzyka, 103-111.
9. Holopova, V., 2014. *Muzyka kak vid iskusstva* [Music as an art form], Moskva: Planeta muzyki, 320.